



„REFRACTARII”: O PAGINĂ DIN JULES VALLÈS

Sub întâiul imperiu, de câte ori i se lua Franței oleacă din carne ca să se astupe găurile făcute de tunul vrăjmașului, se găseau prin fundul satelor feciori de țărani care se împotriveau să alerge la chemarea marelui împărat. Ce le păsa lor de chefurile marilor stăpânitori, străine de nevoile lumii, despre aceea că s-ar fi intrat în Berlin, la Viena, la Vatican sau la Kremlin? Vântul nu gonia defel nori de praf și de glorie către aceste cătune cocoțate pe coasta munților, ori prăpădite în fundul văilor. Oamenii își iubeau livezile lor verzi și grânele galbene: se țineau ca niște arbori de locul unde crescuseră și blestemau mâna ce i-ar fi scos din rădăcină.

Omul acesta de câmp nu recunoștea vreo lege omenească care ar fi putut să-i răpească libertatea, să facă din el un erou, când el voia să rămână țăran. Nu că-l apucau fiorii la gândul primejdiei, la tâlcul bătațiilor: îi era frică de cazarmă, nu de luptă, frică de viață, nu de moarte. Lui îi plăceau mai bine, în locul plimbărilor glorioase prin lume, plimbările singuratiche de noapte, sub focul jandarmilor, pe lângă coliba în care îi murise bunicul, cu părul lung și alb. În zorii zilei când trebuia să plece sortarul (*recrutul* – n.n.), mai înainte de răsăritul soarelui, își pregătea traista lui de răzvrătit, își desprindea vechea pușcă aninată deasupra căminului, tata îi strecura niște gloanțe, mama îi dădea coșcoaga mălaiului, se îmbrățișau tustrei, se ducea să mai vadă o dată boii în ocol, după care pleca și se pierdea prin meleaguri... Era un *refractor*.

Nu de aceștia vreau eu să vorbesc.

Refractarii mei horhăiesc (*rătăcesc* – n.n.) prin bălegarul orașelor. Ei n-au trăsături naive, lor nu le place să vadă răsărind zorile.

Există pe drumuri o rasă de oameni care și ei au făcut jurământ să fie liberi; care, în loc de-a primi locul ce li-l pune la îndemână lumea, au vrut să-și facă singuri un loc, prin îndrăzneală sau prin talent; care, crezându-se în stare să dea lovitura deodată, doar prin puterea dorinței lor și sub îmboldirea înflăcărată a răvnei lor, n-au socotit de cinstea-le să se amestece cu alții, să fie un număr în viață; care, în tot cazul, nu au putut să facă o asemenea jertfă îndestul și au luat-o razna peste câmpuri, în loc să meargă pe drumul cel mare, și care umblă acum bătând cărarea de-a lungul canalelor capitalei... Eu îi numesc *Refractari*.

Refractari, oamenii aceștia care au făcut de toate și care nu-s nimic, care au colindat la toate școlile – de drept, de medicină sau de hrisoave – și care n-au nici grad, nici brevet, nici diplomă.

Refractari, profesorul care și-a vândut toga, ofițerul care și-a trântărit (*a făcut troc* – n.n.) tunica cu o cămașă voluntărească, avocatul care se face comediant, popa care se face gazetar.

Refractari, acești nebuni liniștiți, acești muncitori entuziaști, acești învățați curajoși care își petrec viața și își mănâncă gologănașii căutând mișcarea perpetuă, navigarea aeriană, gherghina albastră, mierla albă; tot refractari, acești tulburați căror li-i sete numai de zgomot și de emoții, care socot cu dinadinsul că au o misiune de împlinit, de executat o datorie sfântă, de apărat un drapel.

Refractor, oricine n-are o situație prinsă în viață, o profesie, o stare, un meșteșug, care nu poate să-și zică într-un fel – clarinetist, tapițer, notar, doctor sau ciubotar –, care drept tot bagajul nu are decât mania lui, neghioabă sau mare, păcatoasă sau glorioasă, fie că face artă, literatură, astronomie, magnetism, chironanție, fie că vrea să întemeieze o bancă, o școală sau o religie. Refractari toți cei care, neputând nicidecum, nevoind nicidecum sau neștiind nicidecum să se supună legii comune, s-au aruncat în fel de fel de încercări, sârmani nebuni care, încălzându-se la plecarea cu niște ciubote de șapte poște rămân la mijlocul drumului în niște troace (*gioarse* – n.n.).

Refractari, în sfârșit, toți acești oameni cu meșteșuguri neclasate în niciun anuar: inventator, poet, tribun, filosof sau erou...

Lumea vrea să facă din ei perceptorii sau notarii. Ei însă se înstrăinează, se îndepărtează de lume, își doresc să trăiască o viață aparte, stranie, dureroasă...

Refractarul de la țară se bucură măcar de prietenia oamenilor din sat, de dragostea bujorilor de fete de prin împrejurimi, se vorbește de dânsul la șezători. Iar el găsește pururea sub coasta vreunei stânci provizii de pâine sau de praf (*de pușcă* – n.n.). Nu are a se teme de nimic în afară de jandarmi. Iar dacă ”pantalonii albaștri” (*jandarmii* – n.n.) se apropie, el își îndreaptă țeva puștii: înaintând spre el, deschide focul.

Însă refractarul Capitalei umblă petrecut de huiduieli și de râsete, fără să se strecoare, fără a se ascunde, cu pieptul descoperit, cu trufia înainte, ca o faclă. Vine mizeria ce suflă peste el, îl înhață și îl împinge în mocirlă. Naturi alese adesea, spirite generoase, inimi nobile, pe care le-am văzut trecându-se și murind fiindcă au răs, fără să-și dea seama, în nasul vieții reale, fiindcă *și-au bătut joc* de cerințele și de primejdiile ei. Dânsa îi face să moară, ca să se răzbu-ne, de o moarte înceată, printr-o agonie îndelungată, plină de necazuri lipsite de mărire, plină de dureri deșănțate, de cazne fără glorie.

Voiți să mă urmați pe drumul ăsta? Sunt conacuri (*popasuri* – n.n.) ciudate în cale.

Eu îi cunosc dintr-o mie pe refractarii ăștia.

Acest palton cu tăietura ambițioasă, pârilit la soare și motololit de ploaie, acest pantalon care a fost gris-perle, acest surtuc cu coadă, terfelit de mizerie, care a slujit la câteva carnavaluri, în care l-am văzut pe unul alergând toamna trecută pe vijelie, iar iarna pe vifor. Și încălțările! Pururea ciudate. Pantofi de bal, ciubote de pescari, botine de femeie – ce se găsește; chiar papuci, când sunt. Doamne, da, am văzut pe unii care au trecut prin viață astfel, ca până colea, în papuci și cu capul gol. Mi-aduc aminte de niște pâlării din cale afară de largi, hărăzite pentru cine știe ce capete mari, care erau ținute în mână cu săptămânile, cu lunile, cu anii. Am cunoscut pe unii care nu le scoteau niciodată fiindcă băteau din aripi, pâlării care trebuiau apucate de fund pentru a face un salut. Cei care știau de asta, neapărat că nu se puteau ține să nu rătăcească, precum radeau și refractarii. Ca să-și ascundă mizeria, să nu o poarte ca un jug, dânsii o poartă ca pe-o fantezie. Își iau aere de inspirați sau de excen-trici, de poznași sau de puritani: Diogene sau Brutus, Ecus sau Lantara. Își ascund sub vălul originalității chinurile și rușinea, chiar dacă ar trebui să găurească anume cu cuțitul niște botine noi, numai ca să îndreptățească găurile jumătăților trecute și ale botinelor viitoare. Se împacă mai bine să treacă drept nebuni, numai să pară mai puțin săraci; dau să se înțeleagă că *se mută*, ca să pară că au mobilă.

Iată istoria unei mulțimi de apucături ciudate și a atâtor capete la Jidovul-Rătăcitor. Sunt bărbi care se lasă să fie socotite drept socialiste, fiindcă un ras costă un gologan și fiindcă cu un gologan se ia ceva de mâncare într-o ospătarie.

Între aceștia, de altminteri, și între un sârman de rând, e deosebirea care se află între un rob și între un învins. N-au nicidecum aerul de cerșetori, ci aerul de exilați. Obârșia li se trădează mai cu mândrie în brazdele de pe față; în astea eu citesc mai mult decât durerile unui trup ce suferă: citesc durerile unei mândrii rănite.

Cu toate acestea, dânsii rād. Și fac foarte bine. Dacă nu și-ar pune niciodată mască, dacă nu și-ar anina clopoței la bonetul lor verde, fața-le palidă ne-ar îngrozi și nu am vrea să ne atingem hainele de trențele lor, mahnirea-ne liniștită de întristarea lor târguitoare, nesuferită. Excentricitatea face să nu li se bage de seamă mizeria, le presară flori pe zdrențe. Ei rād. Acolo li-i curajul și virtutea. Și rād adesea ca să nu plângă. Cunosc eu rāsul acesta: sunt lacrimi de crocodil.

Text publicat inițial în 1861, în *Le Figaro* (trad. din limba franceză de Panait Mușoiu, apărută în revista *Mișcarea socială*, în 1897)

Jules Vallès (1832-1885), scriitor și publicist francez, participant la Comuna din Paris, este cunoscut mai ales pentru trilogia autobiografică *Jacques Vingtras*, roman tradus și în limba română: Jules Vallès, *Jacques Vingtras* (3 vol.), trad. Al. Philippide, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956). A înființat, de asemenea, publicația *Le Cri du peuple* (1871), cotidian al Comunei și unul dintre cele mai cunoscute ziare socialiste franceze.

În 1861, scriitorul publică în *Le Figaro* un articol intitulat „Refractarii”, dedicat tuturor inadaptaților, vagabonzilor, exclușilor și marginalilor care rătăceau pe străzile marilor orașe. Portretul pe care l-a făcut acestor pribegi originali și nefericiți a devenit ulterior celebru, fiind urmat de o serie de articole pe aceeași temă, reunite într-un volum apărut în 1866, intitulat *Les Refractaires*. Scriitorul însuși se considera un nesupus, un dezertor al orânduirii sociale burgheze, parte a aceluia proletariat intelectual mizer, care îngroșă mereu rândurile dezmoșteniților și muritorilor de foame. Prin textele inspirate din viața ”refractorilor”, Jules Vallès își dorea și să demonteze mitul mizeriei pitorești, al ”poeziei” vieții boeme, devenit un loc comun, mai ales după apariția cărții lui Henri Murger, *Scene din viața de boem*. Tablourile sale descriau, dimpotrivă, o viață boemă cumplită, sordidă și inumană ca „Infernul lui Dante”.

Fragmentul din articolul lui Vallès pe care-l redăm în rândurile de mai jos a fost tradus de Panait Mușoiu în limba română și publicat în revista *Mișcarea socială*, în 1897. În perioada în care Panait Mușoiu publica textul lui Vallès, în *Mișcarea socială*, revistă pe care o edita alături de prietenul său Panait Zosin, au apărut mai multe articole dedicate „armatei de prisos a omenirii”, semnate de alți colaboratori ai revistei sau traduse din autori străini: Dascălu Sava, „Lupta păturilor sociale”; Avrasol, „Frate Golane”; Hector Depasse, „Socialismul necunoscut” (despre socialismul derbedeilor, flămânzilor, celor fără adăpst), Panait Mușoiu, „Omul străzii” etc.

